

ARCHITEKTONICKÁ TVORBA LITURGICKÉHO PRIESTORU ZÁPADNÉHO KREŠŤANSTVA NA PRELOME STOROČIA

Doc. Ing. arch. Jozef Hlinický, CSc.

Cieľom tohoto výskumného projektu je súbor ideových a typologických východísk pre architektonickú tvorbu kostolov západných kresťanských konfesií u nás pre najbližšie roky. V mojom príspevku chcem predstaviť túto problematiku v súvislostiach interdisciplinárnych medzi architektúrou a liturgikou (liturgickou teológiou).

Projekt je zameraný na západné kresťanstvo. U nás ho zastupujú väčšinou rímskokatolícka cirkev a evanjelická cirkev augsburského vyznania. Práve medzi týmito dvoma konfesiami prebiehal najprv v celoeurópskom, neskôr i v celosvetovom rozsahu plodný dialóg v rámci známeho Liturgického hnutia.

Západné kresťanstvo v našej súvislosti vykazuje podstatnú odlišnosť v porovnaní s východným, reprezentovaným hlavne byzantským rífolom: Kým na Východe sa už v 6. storočí vyvinuli a v ďalších dobách vytrúbili a ustálili základné typy chrámov, na Západe počas 2 000 rokov každá slohová doba priniesla nový typ kostola a dobový ideál liturgického priestoru. Aj naša generácia je postavená pred úlohu dospieť ku kostolu zodpovedajúcemu tejto dobe. Aký to má byť kostol? Taký, ktorý bude zodpovedať kresťanstvu, jeho sebaoponímaniu a jeho forme liturgie v tejto dobe. Východný chrám s jeho dokonalou, hlavne krížokupolovou formou a jej obsahovou a symbolickou interpretáciou, na ktorom sa počas stáročí menili len detaily, má pre nás tiež význam, ako alternatíva nadčasovej formy, ako zdroj inšpirácie, ale sotva možno predpokladať, že západný kostol dnes analogicky dospeje k nejakému svojmu vyabstrahovanému modelu.

Kostol reprezentuje cirkev. Rovnako miestnu cirkevnú komunitu, ako aj kresťanskú ekumenu. Kresťanstvo speje k jednote teológie kostola napriek rôznosti konfesií,

ale neočakáva rovnakosť výsledkov, uniformitu kostolov.

Ekumenizmus sa v poslednom storočí zvlášť zreteľne prejavil v už spomenutom Liturgickom hnutí. Protestantskí i katolícki odborníci sa v ňom snažili o účinnejší dosah liturgie na ľudí novej doby, o porozumenie liturgii, ba aj o aktívnu účasť všetkých zhromaždených na tejto ústrednej a vrcholnej aktivite cirkvi. Formu liturgie i spôsob účasti na nej však spoluurčuje priestor, jeho tvar i charakter. Teológovia liturgisti sa zamýšľali nad novými, lepšie zodpovedajúcimi priestormi. Kostoly, ako sa vyvinuli po Milánskom edikte na Západe, hlavne prevzatím konceptu baziliky, odráža rozdelenie cirkvi na aktívny klérus a pasívnych veriacich, laos - ľud, teda laikov. To však nie je pôvodná idea kresťanstva. Dnes sa znovu zdôrazňuje náuka o všeobecnom kňazstve každého pokrsteného, a to sa musí prejavíť aj v spôsobe - aktívnom na liturgii a konečne aj v priestorovom a formovom koncepte kostola, z čoho pre sakrálnu architektúru vyplynuli nové úlohy.

Liturgické hnutie prinášalo skutočne pozoruhodné riešenia. Viacerí hlavní predstavitelia Liturgického hnutia spolupracovali s architektmi. Romano Guardini s Rudolfom Schwarzom, Pious Parsch a Róbertom Kramreiterom, s viacerými teológmi spolupracoval Otto Bartning na evanjelických a Dominikus Böhm na katolíckych kostoloch. Už pred rokom 1930 priniesli najkonekventnejšie riešenia: Otto Bartning „Rundkirche“ a „Sternkirche“, Dominikus Böhm „Circumstantes“ - kruhový a elyptický variant. Škoda, že ostali nerealizované.

Výsledky Liturgického hnutia akceptoval, usmernil a schválil II. vatikánsky koncil. Keďže na príprave jeho liturgickej konštitúcie sa zúčastnili i mnohí mimokatolícki od-

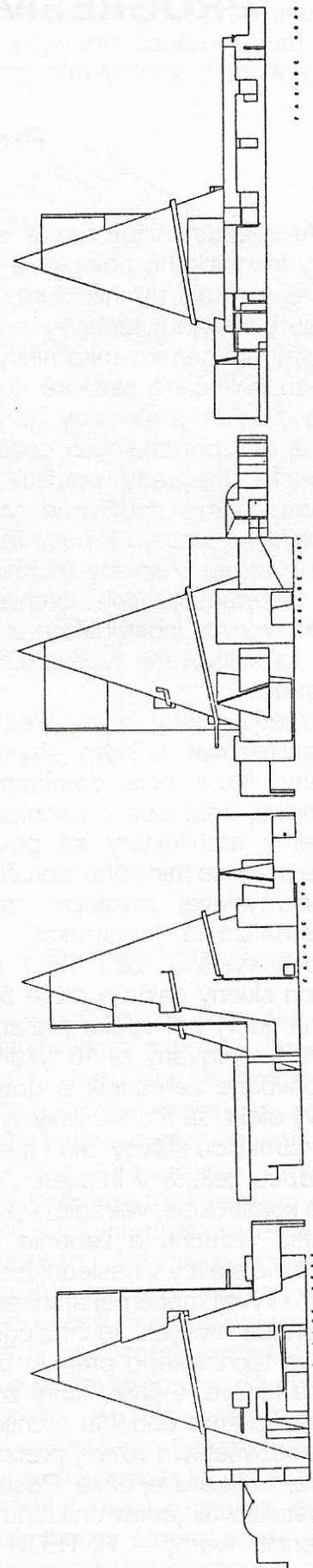
borníci, je táto konštitúcia a liturgická reforma akceptovaná i v mimokatolíckych kruhoch.

Liturgická reforma však doteraz nie je završená a v dohľadnej dobe ani nebude. Jej hlavné akcepty sú však dané a obsahujú podnety aj pre architektúru a všetky druhy umenia zúčastnené na liturgii ako na integrálnom umeleckom útvere.

Očakáva sa, že každá krajina prinesie v sakrálnnej tvorbe vlastné plody obohacujúce celosvetový kultúrny depozit. Na rozdiel od minulých slohových dôb to nebude jeden, alebo obmedzený počet odporúčaných typov, ale pravdepodobne - čo kostol, to nová architektonická forma.

Takáto perspektíva môže byť príslubom rozmanitosti nových diel, ale aj nebezpečenstvom mnohých nových nepodarkov. Nová architektonická forma, ak nemá vyriešený liturgický koncept v jeho prevádzkovej i znakovno - symbolickej zložke, prejavuje rozpaky, neujasnenosť, ba zlyhanie a to aj v prípadoch, keď autorom je zdatný architekt. Tu sa vyžaduje tvorivá spolupráca architekta a teológa - liturga, tak ako o nej píše prof. Ladislav Hanus vo svojej knihe „Kostol ako symbol“.

S našou sakrálnou tvorbou po novembri 1989 nemôžeme byť spokojní. Prejavila sa nepripravenosť na strane cirkví i na strane architektov. Tá sa dala ospravedniť v prvých rokoch, dnes už nie. Cirkvám môžeme odporúčať, aby tvorbu nových kostolov zverili predovšetkým tým architektom, ktorí prejavili talent pre túto oblasť tvorby a aby im poskytli potrebnú ideovú a typologickú prípravu. Architektom odporúčame, aby tejto príprave venovali zvláštnu pozornosť a aby spoluprácu a konzultácie vyhľadávali. K informovanosti a vzdelávaniu má prispieť i tento projekt.

Súťaž na nový kostol v Engholme, Dánsko 1991